

Sygn. akt I CSK 544/14

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 9 października 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górski (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa U. B.-W.
przeciwko L. W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 9 października 2014 r.,
skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 20 listopada 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 października 2013 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził do pozwanego na rzecz powódki 187.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 18 marca 2011 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałym zakresie i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że strony są małżeństwem; nie zawierały majątkowych umów małżeńskich.

Matka pozwanej O. K. podczas wieloletniego pobytu w Stanach Zjednoczonych Ameryki zgromadziła znaczne zasoby pieniężne w dolarach amerykańskich. Pozwany prowadzi działalność gospodarczą w branży budowlanej zarówno osobiście, jak i w postaci spółek prawa handlowego („W.” sp. z o.o. i L. sp. z o.o.). Udziały w obu spółkach i przedmioty związane z prowadzoną działalnością gospodarczą stanowią jego majątek osobisty. Pozwany miał problemy finansowe związane z prowadzoną działalnością gospodarczą od 2000 r. Z tego powodu w latach 2000-2004 r. zaciągał kilkakrotnie u O. K. pożyczki pieniężne; łącznie pożyczył 70.000 dolarów amerykańskich. Pieniądze otrzymywał za pośrednictwem powódki, która posiadała pełnomocnictwo do rachunku bankowego matki. Pożyczki były inwestowane w prowadzoną przez pozwanego działalność gospodarczą.

W 2005 r. stwierdzono u powódki chorobę nowotworową. W tym samym roku O. K. darowała córce – na podstawie ustnej umowy – wierzytelności z tytułu pożyczek udzielonych powodowi, z przeznaczeniem pieniędzy na leczenie. O. K. zmarła w 2008 r. Sporządzonym w dniu 15 października 2005 r. testamentem do spadku jako jedyną spadkobierczynię powołała powódkę.

W dniu 2 października 2009 r. powód przelał na rzecz powódki 20.000 zł tytułem „zwrotu długu mamy”. Również w październiku i w grudniu 2009 r. przekazał żonie 20.000 zł, 30.000 zł i 50.000 zł. Z tytułu pożyczki łącznie zwrócił 100.000 zł.

Powódka sporządziła w dniu 14 listopada 2010 r. pisemne oświadczenie, w którym zobowiązała się wyprowadzić ze wspólnego miejsca zamieszkania stron do dnia 30 października 2010 r., jeżeli powód wpłaci do depozytu notarialnego

kwotę 187.000 zł do dnia 20 października 2010 r., zastrzegła również, że podział majątku wspólnego nastąpi w późniejszym terminie, uzgodnionym przez małżonków.

Sąd Okręgowy uznał, że O. K. i pozwany zawierali ustne umowy pożyczki; łącznie teściowa pożyczyła zięciowi 70.000 dolarów amerykańskich. Świadczą o tym uznane za wiarygodne wskazane dowody osobowe, których przeprowadzenie Sąd uznał za dopuszczalne ze względu na zawarcie umowy przez osoby pozostające w biskich stosunkach i dokumenty mające charakter początku dowodu na piśmie. Zdaniem Sądu zebrany w sprawie materiał potwierdził także dokonanie przez O. K. na rzecz powódki darowizny wierzytelności z tytułu pożyczek udzielonych pozwanemu. Niezachowanie przewidzianego w art. 890 § 1 k.c. wymagania nie spowodowało nieważności umowy, ponieważ przyręczone świadczenie zostało spełnione. Darowizna stanowiła majątek odrębny powódki, gdyż została dokonana tylko na jej rzecz. W ocenie Sądu powództwo co do roszczenia głównego należało uznać za uzasadnione; dochodzona należność stanowi równowartość pozostałej do zwrotu pożyczki.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Sąd odwoławczy nie podzielił ustalenia Sądu Okręgowego, że O. K. dokonała na rzecz powódki darowizny wierzytelności z tytułu udzielonych zięciowi pożyczek, ponieważ zostało ono oparte na dokonanej z naruszeniem art. 233 § 1 k.p.c. ocenie dowodów z zeznań świadków. Wskazane przez Sąd zeznania świadków nie dają podstaw do przyjęcia, że matka powódki złożyła oświadczenie przewidziane w art. 888 k.c. W konsekwencji należało uznać – wobec niewykazania darowizny – że wspomniane wierzytelności weszły w skład spadku po pożyczkodawczyni. Wprawdzie powódka posiada testament powołujący ją jako jedyne spadkobiercę O. K., jednakże nie przeprowadziła postępowania spadkowego i nie jest w stanie – z powodu kwestionowania jej praw do spadku przez powoda – wykazać zgodnie z art. 1027 k.c., że nabyła spadek po matce. W tej sytuacji należało uznać - zadaniem Sądu odwoławczego - że powódka nie ma czynnej legitymacji procesowej i oddalić powództwo.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach, pełnomocnik powódki zarzucił naruszenie art. 1027 k.c. oraz art. 231 w związku z art. 391§ 1 i 382 k.p.c., art. 233 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 382 k.p.c. i art. 328 § 2 w związku z art. 233 § 1 i art. 391 § 1 k.p.c. Powołując się na te podstawy, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania albo o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Z przytoczonego przepisu wynika wniosek, że obejmuje on wszystkie twierdzenia skarżącego, które dotyczą wadliwości w określeniu podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a więc przebiegu zdarzeń lub stanów rzeczywistości oraz oceny mocy i wiarygodności dowodów, prowadzących do ustalenia faktów. Wyłączenie to dotyczy całej sfery ocennej, a zatem objętej zasadą swobodnej oceny dowodów. Oznacza to, że spór o ocenę poszczególnych dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany - zgodnie z art. 398¹³ § 2 - ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (por. wyrok Sądu Najwyższy z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, nie publ.).

Wyłączając sprawdzanie trafności poczynionych ustaleń faktycznych i dokonanej oceny dowodów, przepis art. 398³ § 3 k.p.c. nie wymienia wyraźnie przepisów, których naruszenie w związku z tym wyłączeniem nie może być przedmiotem kontroli kasacyjnej. Przepisy te nie mogą tym samym być także objęte zarzutami wypełniającymi drugą podstawę kasacyjną. W judykaturze prawidłowo jednak przyjmuje się, że komentowany przepis przede wszystkim dotyczy art. 233 § 1 k.p.c., który określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 76 i z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, nie publ.).

Inaczej, chociaż niebezdyskusyjnie, zagadnienie to kształtowało się pod rządami przepisów dotyczących instytucji kasacji przysługującej od orzeczeń nieprawomocnych. Przyjmowano wówczas, że kontrolą kasacyjną można także

objąć wyjście przez sąd drugiej instancji poza granice przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c. swobodnej oceny dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 83 i z dnia 17 czerwca 1999 r., I CKN 51/98, OSNC 2000, nr 2, poz. 27). Wprawdzie i obecnie można spotkać się z poglądem, że naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. nie może jedynie stanowić samodzielnej podstawy do wniesienia skargi kasacyjnej, lecz jest to pogląd nieuzasadniony.

Wyłączenie przewidziane w art. 398⁹ § 3 k.p.c. obejmuje także art. 228 § 1, art. 229 i art. 230 k.p.c., które regulują, jak to określa się w doktrynie, "bezdowodowe ustalanie faktów" (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2006 r., V CSK 146/06, nie publ. i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2008 r., IV CSK 404/07, nie publ.). Zakresem wspomnianego wyłączenia jest objęty również art. 231 k.p.c. regulujący możliwość ustalania faktów na podstawie domniemania faktycznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2014 r., V CSK 140/13, nie publ.).

Z przedstawionych powodów podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art. 231 i art. 233 § 1 w związku z art. 382 i art. 391 § 1 k.p.c. należało uznać za chybione.

Nie można natomiast odmówić racji skarżącej, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. W judykaturze nie ma wątpliwości - stanowisko to jest także podzielane w piśmiennictwie - że art. 328 § 2 k.p.c. w drodze odesłania unormowanego w art. 391 k.p.c. ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu przed sądem odwoławczym. Zakres tego zastosowania zależy jednak od treści wydanego orzeczenia, przebiegu postępowania odwoławczego, a także od podejmowanych przez sąd odwoławczy działań procesowych, wynikających z zarzutów apelacyjnych i limitowanych granicami apelacji. W wypadku orzeczenia oddalającego apelację, opartego na materiale zgromadzonym w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, wystarczy stwierdzenie, że sąd odwoławczy ustalenia sądu pierwszej instancji podziela i przyjmuje za własne. Inaczej jest natomiast w wypadku zmiany zaskarżonego orzeczenia. Wtedy sąd drugiej instancji obowiązany jest dokonać własnych ustaleń, wskazując, na jakich dowodach je oparł, a także motywując,

z jakich przyczyn innym dowodom odmówił wiarygodności. Konieczna jest także ocena zarzutów zgłoszonych w apelacji oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa materialnego i formalnego. Nie wystarczy wskazanie – jak w wypadku oddalenia apelacji – jako podstawy prawnej rozstrzygnięcia art. 385 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC z 1999 r., nr 4, poz. 83 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 67/11, nie publ.).

Tym wymaganiom nie odpowiada w pełni – co trafnie zarzucono w skardze kasacyjnej – uzasadnienie zaskarżonego wyroku reformatoryjnego, diametralnie odmiennego od wyrok Sądu Okręgowego. Podstawa faktyczna wyroku Sądu pierwszej instancji została oparta nie tylko na dowodach osobowych, ale także na wielu dokumentach uznanych przez Sąd za początek dowodu na piśmie, w tym listu z dnia 30 września 2009 r., dowodu wpłaty z 20 października 2009 r. i pisma z 14 września 2010 r. Dokonując odmiennych ustaleń faktycznych, opartych na materiale zebranym w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji, Sąd odwoławczy nie tylko nie wskazał wyraźnie zmienionej podstawy faktycznej rozstrzygnięcia i dowodów, na jakich ją oparł, ale motywując rozstrzygnięcie nie wyjaśnił też, z jakich przyczyn innym dowodom, zwłaszcza z dokumentów stanowiących początek dowodu na piśmie odmówił wiarygodności. W tej sytuacji nie można odeprzeć zarzutu, że zaskarżone orzeczenie zostało sporządzone z naruszeniem art. 328 § 2 k.p.c., mogącym mieć wpływ na wynik sprawy.

Ze względu na skuteczne podważenie postawy faktycznej rozstrzygnięcia nie ma miarodajnych podstaw do weryfikacji trafności stanowiska Sądu, że nie doszło do darowizny na rzecz powódki wierzytelności z tytułu pożyczek udzielonych przez O. K. pozwanemu. W konsekwencji uchyla się spod kontroli kasacyjnej także ocena Sądu, że powódka nie ma czynnej legitymacji procesowej w sprawie. W związku z kwestią legitymacji procesowej powódki w sprawie nie można jednak pominąć tego - co zarzucono w skardze kasacyjnej - że podważanie tytułu powódki do dziedziczenia na podstawie testamentu nie oznacza zakwestionowania nabycia przez nią spadku na podstawie ustawy. To wymagałoby natomiast oceny, której potrzeba uszła uwagi Sądu, kwestii legitymacji czynnej powódki w sprawie, jako

współspadkobiercy dochodzącego zwrotu pożyczek zagrożonych przedawnieniem, na podstawie art. 209 w związku z art. 1035 k.c.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).